

Τι είναι οι παραπομπές/παραθέσεις/βιβλιογραφικές αναφορές;

Για τη συγγραφή μιας εργασίας είναι αναγκαίο να χρησιμοποιούνται πληροφορίες και να παρατίθενται αποσπάσματα έργων άλλων δημιουργών, προκειμένου το πρόσωπο που γράφει την εργασία να υποστηρίξει τις ιδέες του αλλά και να τεκμηριώσει τα λεγόμενά του. Επίσης, είναι απαραίτητο να αναφερθούν οι πηγές που ο συγγραφέας έχει μελετήσει προκειμένου να αντλήσει πληροφορίες. Με τον τρόπο αυτό αποφεύγει τη λογοκλοπή και επιπλέον επιτρέπει στον αναγνώστη να ανατρέξει άμεσα στην αρχική πηγή ώστε να επαληθεύσει ή και να αντιπαραβάλει τα όσα έγραψε σε σχέση με την πηγή.

Η χρήση παραπομπών βοηθά τον αναγνώστη να καταλάβει το ευρύτερο θεματικό πλαίσιο μέσα στο οποίο κινήθηκε ο συγγραφέας προκειμένου να ολοκληρώσει το σύγγραμμά του. Έτσι, με τον τρόπο αυτό του παρέχεται η δυνατότητα να συμβουλευτεί άλλες πηγές σχετικές με το θέμα ώστε να προχωρήσει εάν επιθυμεί στην περαιτέρω διερεύνησή του.

Επιπλέον, οι παραπομπές:

- δηλώνουν τη μεθοδολογία που ακολουθήθηκε προκειμένου ο συγγραφέας να εντοπίσει και να αξιοποιήσει τις πηγές του
- εγγυώνται τη διασφάλιση του επιστημονικού κύρους

Χρησιμοποιώντας παραπομπές ο συγγραφέας ενισχύει και αποδεικνύει την ποιότητα των εργασιών του αλλά και την ακεραιότητα και ικανότητά του ως υπεύθυνου και ενεργού μέλους της επιστημονικής και ερευνητικής κοινότητας.

Μεταξύ άλλων, η χρήση παραπομπών προσδίδει αναγνώριση στον δημιουργό, καθώς βεβαιώνει την αυθεντικότητα και τη νομιμότητα των ιδεών και αντιλήψεών του. Προκειμένου να εξασφαλιστούν τα πνευματικά δικαιώματα του αρχικού δημιουργού, κρίνεται διά νόμου απαραίτητο ότι η χρήση ή παράθεση ιδεών ή αποσπάσματος του έργου του πρέπει να συνοδεύεται από την αναφορά της πηγής με τις απαραίτητες βιβλιογραφικές πληροφορίες.

Οι παραπομπές (in-text citations) είναι επεξηγηματικές σημειώσεις, οι οποίες συμπεριλαμβάνονται στο κείμενο ενός συγγράμματος ή εργασίας

και αναφέρονται σε πηγές από τις οποίες έχουν ληφθεί στοιχεία ή αποσπάσματα και παρέχουν τη δυνατότητα στον αναγνώστη να ανατρέξει για την εξακρίβωσή τους, την παραβολή τους με άλλα ή για περισσότερες πληροφορίες. Στην περίπτωση αυτή των παραπομπών, οι σχετικές βιβλιογραφικές πληροφορίες ενσωματώνονται στο κείμενο και έτσι δε διακόπτουν συνεχώς τη ροή του κειμένου επηρεάζοντας ταυτόχρονα και τη ροή ανάγνωσης.

Κατά την παράθεση των πηγών μέσα στο κείμενο της εργασίας οι βιβλιογραφικές πληροφορίες πρέπει να είναι μέσα σε παρενθέσεις ή να περιλαμβάνονται ως τμήματα μιας δήλωσης. Οι βιβλιογραφικές πληροφορίες πρέπει να βρίσκονται με τη μορφή **συγγραφέας/χρονολογία** προκειμένου να επιτρέπουν στον αναγνώστη να βρει τα πλήρη στοιχεία της πηγής που χρησιμοποιήθηκαν μέσα από τη λίστα της βιβλιογραφίας.
Παράδειγμα: (Walker 2006)

Εάν υπάρχουν δύο συγγραφείς για μια συγκεκριμένη πηγή τότε αναφέρονται τα ονόματα με τη σειρά την οποία εμφανίζονται. **Παράδειγμα:** (Walker & Harding 2006)

Εάν στην χρησιμοποιούμενη πηγή υπάρχουν περισσότεροι από δύο συγγραφείς τότε χρησιμοποιούνται *et al.*/ κ.ά. **Παράδειγμα:** (Fennell *et al.* 2004) ή (Ηγουμενάκης κ.ά. 2004)

Οι αριθμοί των σελίδων μπορούν ή και όχι να συμπεριληφθούν ανάλογα με την ιδιομορφία της αναφοράς στην πηγή για να υποδείξουν μια συγκεκριμένη σελίδα ή μια ακολουθία σελίδων. **Παράδειγμα:** (Walker 2006, p. 55) ή (Fennell *et al.* 2004, pp. 35-40) ή (Fennell *et al.* 2004, p. 35 ff.) ή (Ηγουμενάκης 2004, σ. 15) ή (Ηγουμενάκης 2004, σσ. 15-20) ή (Ηγουμενάκης 2004, σ. 15 κ.εξ.).

Όταν αναφέρονται δύο ή περισσότερα κείμενα με διαφορετικούς συγγραφείς ξεχωρίζουν με ερωτηματικό ή semicolon (;). **Παράδειγμα:** (Fennell 2004; Walker 2006) ή (Ηγουμενάκης 2004; Θανόπουλος 2001)

Οι παραπομπές μπορεί να είναι:

1. Παραπομπή υπό μορφή υποσημείωσης/σημείωσης

Η πληροφορία εμφανίζεται με τη μορφή υποσημείωσης στο υποσέλιδο ή με τη μορφή σημείωσης στο τέλος του κεφαλαίου ή όλου του έργου. Οι υποσημειώσεις/σημειώσεις δηλώνονται με την προσθήκη ενός αύξοντα αριθμού υπό μορφή εκθέτη στο σημείο όπου επιθυμεί ο συγγραφέας να γίνει η παραπομπή.

α. Υποσημειώσεις: εμφανίζονται στο υποσέλιδο με μικρότερη γραμματοσειρά και ξεχωρίζουν από το υπόλοιπο κείμενο με μια διαχωριστική ευθεία γραμμή στο κάτω μέρος της σελίδας.

β. Σημειώσεις: εμφανίζονται στο τέλος του κάθε κεφαλαίου ή στο τέλος όλου του έργου. Η αρίθμηση εδώ μπορεί να είναι συνεχής για όλα τα κεφάλαια ή να ξεκινάει από την αρχή για κάθε κεφάλαιο ξεχωριστά.

- **Συνεχής αρίθμηση:** Αριθμούμε όλες τις παραπομπές σε συνεχή αρίθμηση από την αρχή μέχρι το τέλος της εργασίας. Αυτό όμως πρέπει να γίνεται μόνο σε μικρές εργασίες, εισηγήσεις, άρθρα σε περιοδικά κτλ. Σοβαρό μειονέκτημα της συνεχούς αρίθμησης είναι ότι οι παραπομπές φθάνουν σε πολύ μεγάλους αριθμούς.
- **Κατά κεφάλαιο:** Υπάρχει επίσης η δυνατότητα για να αποφύγουμε τους μεγάλους αριθμούς να χρησιμοποιήσουμε τη συνεχή αρίθμηση όχι στο σύνολο της εργασίας, αλλά κατά κεφάλαια. Όταν τελειώσει δηλαδή η αρίθμηση των παραπομπών ενός κεφαλαίου, δεν συνεχίζουμε στο άλλο την αρίθμηση, αλλά αρχίζουμε από την αρχή με τον αριθμό 1. Στην περίπτωση αυτή της αρίθμησης κατά κεφάλαια πολλοί συγγραφείς μεταφέρουν τις παραπομπές στο τέλος κάθε κεφαλαίου ή συνολικά στο τέλος του βιβλίου.

2. Άμεση παραπομπή

Χρησιμοποιούνται διπλά εισαγωγικά (« ») εισαγωγικά για να εσωκλείνονται επιπλέον λόγια ενός συγγραφέα. Η θέση της

χρησιμοποιούμενης πηγής (αριθμοί σελίδας) πρέπει οπωσδήποτε να αναφερθεί.

Παράδειγμα:

Σύμφωνα με τον Θανόπουλο (2003), «η επιχείρηση όπως και κάθε οργανωμένη κοινωνική έκφραση, αποκτά και αυτή μια 'κουλτούρα'» (σ. 17).

3. Έμμεση παραπομπή/παράφραση

Εάν παραφράζονται πορίσματα της έρευνας ή ιδέες ενός άλλου συγγραφέα, τότε καλό θα ήταν να εντάσσονται στο κείμενο αλλά με λόγια του προσώπου που γράφει την εργασία. Όταν παραφράζεται ή αναφέρεται μια ιδέα που εμπεριέχεται σε μια άλλη εργασία, δεν είναι υποχρεωτικό πάντα να αναφέρεται η θέση της πηγής (αριθμός σελίδας), αν και θεωρείται χρήσιμο. Θα πρέπει ωστόσο να φαίνονται ξεκάθαρα στο κείμενο οι ιδέες του συγγραφέα και οι ιδέες άλλων συγγραφέων.

Παράδειγμα:

Το «δίκαιο της πυγμής» ούτε ηθικό είναι, αλλά ούτε και φυσικό προνόμιο (Παπανούτσος 1975).

Παρά το γεγονός ότι ο Θανόπουλος (2003) ορίζει ως επιχείρηση το σύνολο των πρωτοβουλιών που περιλαμβάνει τη διατύπωση διαδικασιών, το συνδυασμό συντελεστών παραγωγής, την ανάληψη κινδύνων και την ικανοποίηση πραγματικών αναγκών μέσω των οποίων επιτυγχάνεται ένας συγκεκριμένος στόχος, πιστεύω πως...

4. Παραπομπή σε δευτερεύουσα πηγή

Εάν παρατίθεται μια ιδέα ενός συγγραφέα ο οποίος αναφέρεται από έναν άλλο συγγραφέα, τότε χρησιμοποιείται η φράση 'cited in'/'αναφέρεται στο'. Ωστόσο, στη βιβλιογραφία στο τέλος της εργασίας παρατίθεται μόνο η δευτερεύουσα πηγή.

Παράδειγμα:

Ο Holland (αναφέρεται στον Θανόπουλο 2003, σ. 164) υποστηρίζει ότι η αξία του χρήματος έγκειται στην ευθύνη για το δημόσιο χρέος.

Τι είναι Λογοκλοπή;

Η λογοκλοπή είναι μια πράξη η οποία προσβάλλει το δικαίωμα της πνευματικής ιδιοκτησίας, καθώς σημαίνει την ιδιοποίηση έργου και ιδεών άλλου δημιουργού. Με άλλα λόγια λογοκλοπή είναι η παρουσίαση των ιδεών, αντιλήψεων και έργων ενός άλλου συγγραφέα ως δημιούργημα του προσώπου που συγγράφει την εργασία.

Έτσι, προκειμένου να αποφευχθούν οι κατηγορίες για λογοκλοπή, πρέπει να αναφέρονται όλες οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν για την ολοκλήρωση μιας εργασίας/έρευνας. Επίσης, χρησιμοποιούνται παραπομπές για όλες τις επί λέξει παραθέσεις από έργα άλλων δημιουργών, εφόσον η αυτολεξεί παράθεση χωρίς εισαγωγικά και χωρίς αναφορά στην πηγή αποτελεί επίσης λογοκλοπή. Επιπλέον, πρέπει να αναφέρονται οι πηγές σε περίπτωση που κάποιες ιδέες, θεωρίες ή πληροφορίες αν και γνωστές στο ευρύ κοινό, εντούτοις μπορεί να παραμένουν άγνωστες για τους αναγνώστες της εν λόγω εργασίας.

Τέλος, αναφέρονται οι πηγές οι οποίες δίνουν πρόσθετες πληροφορίες στο θέμα που πραγματεύεται μια εργασία, είτε για να εκφραστούν διαφορετικές απόψεις στο θέμα, είτε απλά για να βοηθήσουν τον αναγνώστη να ανατρέξει στις αρχικές πηγές.

Στυλ Βιβλιογραφικών Αναφορών

Έχουν κατά καιρούς αναπτυχθεί διάφορα συστήματα βιβλιογραφικών αναφορών, τα οποία διαφέρουν μεταξύ τους ως προς τον τρόπο που δομείται και εμφανίζεται η βιβλιογραφική πληροφορία. Κάποια από αυτά τα συστήματα είναι τα: APA (American Psychological Association), Chicago B. ή Numeric, Harvard, MLA (Modern Language Association), Cambridge, κ.ά. Ωστόσο, σε παγκόσμιο επίπεδο συνηθίζεται μερικές φορές να χρησιμοποιούνται συγκεκριμένα στυλ βιβλιογραφικών αναφορών για συγκεκριμένες θεματικές περιοχές.

Παραδείγματα:

- **APA:**
Batt, Chris (1998). *Information Technology in Public Libraries*. 6th ed. London: Library Association Publishing.
- **Numeric:**
Batt, Chris. *Information Technology in Public Libraries*. 6th ed. London: Library Association Publishing, 1998.
- **MLA:**
BATT, Chris. *Information Technology in Public Libraries*. 6th ed. London: Library Association Publishing, 1998.
- **Harvard:**
BATT, Chris, 1998. *Information Technology in Public Libraries*. 6th ed. London: Library Association Publishing.
- Baranzini, Mauro and Scazzieri, Roberto (eds.) 1990. *The economic theory of structure and change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Higginbotham, James 1983. 'On semantics', *Linguistic Inquiry* 16: 547-94.
- Morishima, Michio 1990. 'Economic theory and industrial revolution', in Baranzini and Scazzieri (eds.), pp. 175-97.

In-text citation:

(Culler 1998, p. 20) ή (Culler 1998: 20)

- **Cambridge:**
- A. T. Runnock, *Medieval fortress building*, new edition, 2 vols. (Cambridge: Cambridge University Press, 1976), vol. I, pp. 135-7.
- G. S. Rousseau and Pat Rogers (eds.), *The enduring legacy: Alexander Pope, tercentenary essays* (Cambridge: Cambridge University Press, 1988), p. 44.
- Elizabeth Salter, 'Piers Plowman and the pilgrimage to truth', *Essays and Studies* 11 (1958), 34-5.

- H. R. Southall, 'Regional unemployment patterns in Britain, 1851 to 1914', unpublished PhD thesis, University of Cambridge (1984), p. 72.

Στη βιβλιογραφία:

- Runnock, A. T., *Medieval fortress building*, Cambridge: Cambridge University Press, 1976.

- Salter, Elizabeth, 'Piers Plowman and the pilgrimage to truth', *Essays and Studies* 11 (1958), 30-48.

- Tiejie, Arthur Jerrold, 'A peculiar phase of the theory of realism in pre-Richardsonian fiction', *PMLA* 28 (1913), 213-52.

Τρόπος εισαγωγής παραπομπής

Για να εισάγετε παραπομπή στο σημείο που επιθυμείτε, ακολουθείτε την εξής διαδικασία:

1. Κάνετε κλικ στο μενού «Εισαγωγή» (Insert)
2. Κάνετε κλικ στην επιλογή «Αναφορά» (References)
3. Κάνετε κλικ στην επιλογή «Υποσημείωση» (Footnote)
4. Το πρόγραμμα θα εισάγει τον αριθμό στο σημείο που επιλέξατε και θα σας μεταφέρει στο κάτω μέρος της σελίδας, όπου θα εισάγετε την παραπομπή σας με τα απαραίτητα στοιχεία.

Οδηγίες για τις παραπομπές

▪ Παραπομπές σε βιβλία

Γεωργογιάννης, Π. (1999), *Θέματα Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης*, Αθήνα: Gutenberg.

{Επώνυμο συγγραφέα}, {Αρχικό ονόματος}. {(χρονολογία έκδοσης)}, {Τίτλος βιβλίου}, {Πόλη έκδοσης}: {Εκδοτικός Οίκος}.

▪ Παραπομπές σε μεταφρασμένα βιβλία

Bernstein, B. (1989), *Παιδαγωγικοί κώδικες και κοινωνικός έλεγχος*, (μτφρ.) Ι. Σολομών, Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

{Επώνυμο συγγραφέα}, {Αρχικό ονόματος}. {(χρονολογία έκδοσης)}, {Τίτλος βιβλίου}, {(μτφρ.) όνομα μεταφραστή}, {Πόλη έκδοσης}: {Εκδοτικός Οίκος}.

▪ **Παραπομπές σε άρθρα και περιοδικά**

Μήτσης, Ν. (2002), «Η δεξιότητα της ομιλίας υπό το πρίσμα της επικοινωνιακής προσέγγισης της ελληνικής ως δεύτερης ή ξένης γλώσσας», *Διαπολιτισμική Εκπαίδευση – Ελληνικά ως Δεύτερη ή Ξένη Γλώσσα*, τόμ. 2, σσ. 4-10.

{Επώνυμο συγγραφέα}, {Αρχικό ονόματος}. {(χρονολογία έκδοσης)}, {Τίτλος Άρθρου σε εισαγωγικά}, {Τίτλος Περιοδικού}, {αρ. τόμου ή τεύχους}, {αρ. σελίδων}.

▪ **Παραπομπές σε κεφάλαια βιβλίων**

Μάρκου, Γ. (1997), «Σχολική και κοινωνική (επαν)ένταξη παλιννοστούντων μαθητών: η σκοπιά των γονέων», στο: Ε. Σκούρτου (επιμ.), *Θέματα Διγλωσσίας και Εκπαίδευσης*, Αθήνα: Νήσος, σσ. 103-137.

{Επώνυμο συγγραφέα}, {Αρχικό ονόματος}. {(χρονολογία έκδοσης)}, {Τίτλος κεφαλαίου σε εισαγωγικά }, στο: {Αρχικό Ονόματος Επιμελητή}. {Επώνυμο Επιμελητή}(επιμ.),{Τίτλος Βιβλίου}, {Πόλη έκδοσης}: {Εκδοτικός Οίκος}, {αρ. σελίδων}.

▪ **Παραπομπές σε πρακτικά συνεδρίων**

Γαλάνης, Γ. & Πρεντουλή, Δ. (2002), «Αλβανόφωνοι δάσκαλοι μέσα σε ελληνικές τάξεις. Πρόκληση ή αναγκαιότητα για την ελληνική κοινωνία;», στο: Π. Γεωργογιάννης (επιμ.) (2002), *Διαπολιτισμική Εκπαίδευση – Ελληνικά ως Δεύτερη ή Ξένη γλώσσα*, τόμ. ΙΙ, Πρακτικά 4ου Διεθνούς Συνεδρίου (Πάτρα, 28 Ιουνίου-1 Ιουλίου 2001), Πάτρα, σσ. 44-62.

{Επώνυμο συγγραφέα}, {Αρχικό ονόματος}. {(χρονολογία έκδοσης)}, {Τίτλος Εισήγησης σε εισαγωγικά}, στο: {Αρχικό Ονόματος Επιμελητή}. {Επώνυμο Επιμελητή} (επιμ.) (χρονολογία έκδοσης),{Τίτλος Βιβλίου, Αριθ. Τόμου}, {Πρακτικά Συνεδρίου (Χώρος, Ημερομηνία Διεξαγωγής Συνεδρίου)}, {Πόλη έκδοσης}: {Εκδοτικός Οίκος}, {αρ. σελίδων}.

▪ **Παραπομπές σε ιστοσελίδες**

Cornes, A., *Intercultural Empathy*, στο: <http://www.global-excellence.com/getfile.php?g=40> (δημοσιεύτηκε στις 5/1/2009).

{Επώνυμο συγγραφέα}, {Αρχικό ονόματος}, {Τίτλος Άρθρου}, στο: (πλήρης διεύθυνση ιστοσελίδας) {(ημερομηνία δημοσίευσης του άρθρου στο διαδίκτυο)}.

Οι συνηθέστερες συντμήσεις στις παραπομπές είναι οι ακόλουθες:

βλ. [see]= βλέπε
πρβλ. [cf.]= παράβαλε

ένθ. ανωτ. [op.cit./ibid.]= ένθα ανωτέρω ό.π.= όπου παραπάνω
κ. εξ. [ff.]= και εξής
μτφρ. ή μετ. [trans.] = μετάφραση
επιμ. (ed. /eds.)= επιμέλεια (έκδοσης)
έκδ. [ed./edn.]= έκδοση
σ. [p.]= σελίδα
σσ. [pp.]= σελίδες
σημ. [fn./n.]= (υπο)σημείωση
τ. ή τόμ. [vol./vols.]= τόμος/τόμοι

Σημ.: Αν χρησιμοποιούμε πολλές φορές την ίδια μελέτη του ίδιου συγγραφέα, τότε στη θέση της πλήρους βιβλιογραφικής παραπομπής βάζουμε μόνο το όνομα του συγγραφέα και κατόπιν την ένδειξη **ένθ. ανωτ.** (=ένθα ανωτέρω) και την ένδειξη των σελίδων. Το **ένθ. ανωτ.** πολλοί συγγραφείς το έχουν αντικαταστήσει με το νεοελληνικότερο **ό.π.** (=όπου παραπάνω). Σε περίπτωση που χρησιμοποιούμε στις παραπομπές περισσότερα από ένα έργα του ίδιου συγγραφέα τότε οι ενδείξεις **ένθ. ανωτ. ή ό.π.** δεν εξυπηρετούν, διότι δεν είναι δυνατόν να καταλάβει ο αναγνώστης σε ποιο από τα έργα παραπέμπουμε.

Καταχώρηση της βιβλιογραφίας (στο τέλος της εργασίας)

Ελληνόγλωσσα

Αθανασίου, Λ. (2000), *Μέθοδοι και τεχνικές έρευνας στις επιστήμες της αγωγής*, Ιωάννινα.

Αρτζυλ, Μ. (1981), *Ψυχολογία της συμπεριφοράς*, Αθήνα: Θυμάρι.

Βρύζας, Κ. (1997), *Παγκόσμια Επικοινωνία και Πολιτιστικές Ταυτότητες*, Αθήνα: Gutenberg.

Γεώργας, Π. (1999), *Κοινωνική Ψυχολογία*, τόμ. Α', Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Γεωργογιάννης, Π. (1997), *Θέματα Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης*, Αθήνα: Gutenberg.

Παλαιολόγου, Ν. (1999), «Δυσκολίες στη μάθηση των μαθητών από την πρώτη Σοβιετική Ένωση στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση: αποτελέσματα έρευνας», στο: Π. Γεωργογιάννης (επιμ.) (1999), *Η ελληνική ως δεύτερη ή ξένη γλώσσα: Μια διαπολιτισμική προσέγγιση*, τόμ. ΙΙ, Πρακτικά 1ου Διεθνούς Συνεδρίου (Πάτρα, 12-14 Ιουνίου 1998), Πάτρα, σσ. 231-257.

Ξενόγλωσση

Auernheimer, G. (1990), *Einfuehrung in die Interkulturelle Erziehung*, Darmstadt: Primus Verlag.

Barbalet, J. (2002), *Emotions and sociology*, USA: Blackwell.

MacDowell, D. M. (1971) (ed.), *Aristophanes. Wasps*, Oxford: Oxford University Press.

Whitmarsh, T. (1998), "Reading power in Roman Greece: the *paideia* of Dio Chrysostom", in: Y. L. Too and N. Livingstone (1998) (eds.), *Pedagogy and Power. Rhetorics of Classical Learning*, pp. 192-213.

——— (2001), *Greek Literature and the Roman Empire. The Politics of Imitation*, Oxford: Oxford University Press.